

Slovenščina v družini

Govorimo in ohranjamo svoj jezik

■ **Martin Kuchling**, je pisatelj, prevajalec, zaposlen v Krščanski kulturni zvezi v Celovcu.

Od leta 2010 dalje pod vodstvom Krščanske kulturne zveze na Koroškem poteka širše zasnovana iniciativa Slovenščina v družini, ki skuša ozaveščati javnost na Koroškem o pomenu družine kot posredovalke jezika/jezikov in o pomenu družinskega jezika/družinskih jezikov za obstoj jezikovnih manjšin. Pobudo smo v preteklih letih predstavili v številnih krajih po Koroškem in v tujini. V sodelovanju z drugimi ustanovami v zamejstvu smo priredili strokovna mednarodna srečanja in izdali zbrano gradivo s teh srečanj.¹ Na teh srečanjih smo se soočali tudi z dejstvom, da se položaj za slovensko narodno skupnost razlikuje od države do države, da pa je hkrati vsem slovenskim manjšinam v zamejstvu skupno, da skušajo najti primerne pristope, ki razvijajo slovenski jezik tako v družini kot v javnosti. Ker smo spoznali velik pomen narečja pri posredovanju slovenskega jezika na Koroškem, smo v sodelovanju s kulturnimi društvi izdali več zgoščenk s pravljičami, pripovedkami in pesmimi v različnih slovenskih koroških narečjih. Ključno pa ostaja, da slovenski jezik uporabljamo v družini in v javnosti.

Družina je zibelka jezika/jezikov

Za jezikovne manjšine so merodajni čisto drugačni izzivi kot za govorce večinskega naroda v neki državi. Za govorce manjšinskega jezika/manjšinskih jezikov se porajajo in so merodajna vprašanja, ki si jih večina prebivalcev nikdar ne postavlja: Kako ohraniti svoj (manjšinski) jezik? Kako temu jeziku dati prostor in pomen? Kako ta jezik zaščititi pred napadi in ga obvarovati pred izginjanjem?

Na avstrijskem Koroškem od 6. stoletja dalje živijo Slovenci oz. njihovi predniki. Po dolgi zgodovini habsburške monarhije ter poznejše delitve naselitvenega območja na razne države so ostali narodna manjšina v avstrijski zvezni deželi Koroški. Od razpada avstro-ogrške monarhije se je število koroških Slovencev močno zmanjšalo. K temu je pripomogel hud nacionalni pritisk po prvi svetovni vojni, hude represalije pred drugo svetovno vojno in med njo ter postopno naraščanje nemških nacionalnih prizadevanj po odhodu zavzniških sil v letu 1955. Danes se slovenska narodna skupnost nenehno bori za obstoj svojega jezika na tem območju. S pobudo *Slovenščina v družini* želimo ozaveščati ljudi o pomenu posredovanja jezika/jezikov v družini.

Foto: BS

Materinščina in družinski jezik/jeziki

Jezik nas kot sredstvo sporazumevanja spremlja od rojstva in se prilagaja danostim, v katerih se človek znajde v življenju. Že novorojenčka obdajajo jezik oz. jeziki, ki zanj predstavljajo pomemben stik s starši in okoljem. Družinski jezik človeka spremlja od zibelke do groba, saj se ga ne more 'otresti', tudi če to – kakor

to doživljamo v manjšinskem okolju, kjer so ljudje izpostavljeni velikim pritiskom in asimilaciji – želi ali zavestno skuša. Družinski jezik ostaja del človeka, ne glede na to, kakšen odnos ima človek do nje. Soočeni pa smo tudi z dejstvom, da v jezikovno mešanih družinah, kjer vsak od staršev govori drug jezik, lahko obstajata dva ali še več družinskih jezikov. To že samo po sebi odpira širši pogled na jezik in osebno povezavo do jezika.

Večjezičnost v družini

Večjezičnost za družino pomeni dodatno možnost pa tudi dodaten izziv. V manjšinskih okoliščinah smo pogosto soočeni s tem, da moramo zagovarjati svoj manjšinski jezik, da moramo utemeljevati njegovo uporabo in se zavestno odločiti za njegovo posredovanje otrokom. Iz tega včasih nastanejo neprijetne situacije, osebna stiska in strah pred konflikti. V družbi včasih doživimo nevednost glede položaja manjšine in nerazumevanje posebnih izzivov, ki jih pogojuje večjezičnost v družini. Vsak jezik govornicu odpira svoj miselni svet in vsak človek se počuti doma v 'svojem/svojih' jezikih, mora pa najti tudi spoštljiv odnos do jezika/jezikov drugih govorcev.

Pomen narečja za posredovanje jezika

Narečje je za večino ljudi prvi stik z jezikom in njegov pomen pri učenju zbornega jezika je neoporečen. To potrjujejo tudi učitelji, ki učijo slovenščino v šolah – bistvena razlika je namreč med učenci, ki tudi doma govorijo slovenski jezik (pogosto narečje), ter

učenci, ki se slovenščino učijo kot tuji jezik v šoli. Narečja so danes nasploh ogrožena, to opazamo v vseh jezikih. Veliko ljudi se izseli z rodnege življenjskega območja in iz vsakdanjih razlogov (razumljivost, okrnjena možnost uporabe, tuje okolje) postopoma opuščata domače narečje. Da bi opozorili na to dejstvo in hkrati dokumentirali ter zapisali posamezna slovenska narečja na avstrijskem Koroškem, smo v sodelovanju s slovenskimi kulturnimi društvi pripravili in izdali zgoščenke s pravljičami, zgodbicami in pesmimi v različnih slovenskih koroških narečjih. Leta 2011 je izšla *Črnjova kapca* v ziljskem narečju, leta 2012 *To ja nãhčer kne vi ... – basni in pesmi v rožanskem narečju – Miklova Zala za otroke* ter *Kralj Matjaž* v podjunskem narečju, leta 2015 *Dbá munija* v selskem narečju, leta 2019 pa *Povodni mož v Živovem bvat*, zgoščenka z zgodbicami iz Šentprimoža in okolice.

Razdvojenost posameznika v večjezični družbi

Jezik seveda ni zgolj občevalno sredstvo, temveč ima tudi močno identifikacijsko vrednost. To velja še posebej za govorce manjšinskih jezikov, ki jih odlikujeta poseben čut za jezik in prizadevanje za njegovo zaščito, saj je jezik zanje tudi močan dejavnik identitete. Zavedanje o pripadnosti jezikovni manjšini v človeku spreminja odnos do jezika in ga pusti jezik vrednotiti po svoje. Osebni jezik postaja bolj dragocen, ker je ogrožen. Ogroženost jezika spreminja odnos do njega. Na Koroškem so dolga desetletja obstajali odprti konflikti zaradi jezikovne pripadnosti. Manjšina, ki se je opredelila za slovenski jezik, je bila tarča napadov večine, ki je ta jezik označevala za manjvrednega, preživetega ali celo grdega. S tem so se pojavljala ekstremna stališča, ki so močno razdvajala družbo. Pritisk s strani večine je marsikaterega pripadnika slovenske narodne skupnosti odtujil slovenskemu jeziku, ker se iz danih razlogov ni mogel ali ni hotel zoperstaviti temu razvoju.

Ohranjajmo svoj jezik

Prizadevanja za ohranjanje slovenskega jezika v zamejstvu so raznovrstna. Temu cilju služijo mnoge ustanove, ki poleg šolskih, gospodarskih ali cerkvenih struktur skrbijo za razcvet slovenskega jezika. Tudi

pobuda *Slovenščina v družini* skuša z različnimi pristopi pripomoči k temu. Učenje jezika poteka na več ravneh. Prva raven, ki jeziku daje temelje, pa je družina. Z govorjenjem v družinah naredimo prvi korak k ohranjanju jezika. Šele potem sta na vrsti vrtec in šola. Danes se pri posredovanju jezika zavedamo tudi pomena domačega narečja, ki predstavlja most do zborne zvrsti. To velja v veliki meri tudi za manjšinske jezike. Tako se vsakdanja uporaba pogosto začne z narečjem v družini in šele pozneje sledi izpopolnjevanje v standardni obliki. Za vse manjšinske jezike je merodajno, da jih pripadniki manjšine govorijo v vsakdanu in v vsaki situaciji ter jih s tem posredujejo naprej naslednji generaciji.

Za ohranjanje in krepitev manjšinskega jezika so poleg strukturalnih ureditev, kot so šolske, cerkvene ali športne ustanove, potrebne dodatne pobude. Ena teh pobud je tudi *Slovenščina v družini*. Skupaj s slovenskimi kulturnimi društvi in slovenskimi ustanovami se trudimo za ozaveščanje o potrebi po posebnih jezikovnih pobudah in dodatni občolski ponudbi za posredovanje slovenskega jezika na Koroškem. Slovenska kulturna društva na Koroškem opravljajo neprecenljivo delo za ohranjanje slovenščine. V manjšini meri to velja tudi za športna društva. Društveno delovanje skrbi za redno uporabo slovenskega jezika in krepi narodno zavest ter povezuje govorce slovenskega jezika med seboj. Vedno znova pa so potrebne širše zasnovane pobude, ki dajejo ustrezne impulze in usmerjajo družbeno življenje slovenske narodne skupnosti. ◀

Opombe

1 Glej seznam literature.

Objavljeno besedilo je del članka:

Kuchling, Martin (2021): Slovenščina v družini - govorimo in ohranjamo svoj jezik. V Erika Ašič (ur.): 3. mednarodna konferenca Vzgoja za ljubezen do domovine in države: Odgovorno ohranjajmo slovensko identiteto: zbornik (elektronski vir) (str. 122–125). Ljubljana: Društvo katoliških pedagogov Slovenije.

Celoten članek si lahko preberete na spletni strani: https://www.revija-vzgoja.si/fileadmin/user_upload/Zbornik_MK_2021.pdf.

Viri in literatura

- Kuchling, Martin (ur.) (2015): *Slovenščina, živ jezik v družini in javnosti* (prispevki s posveta 14. 11. 2014 v Tinjah). Celovec: Krščanska kulturna zveza, Inicijativa Slovenščina v družini.
- Kuchling, Martin (ur.) (2018): *Slovenščina v družini in javnosti – jezikovne iniciative in potreba po njih* (prispevki s posveta 30. 9. 2016 v Plešchih). Celovec: Inicijativa Slovenščina v družini, Krščanska kulturna zveza.
- Piko-Rustia, Martina; Rosenzopf-Jank, Anton; Wakounig, Vladimir idr. (2011): 12 spodbud za sožitje v družini / 12 Impulse für Sprachenvielfalt in der Familie. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva*, letnik 51, št. 1/2, str. 93–94.

Foto: Petra Duhannoy